

HUKUK AÇISINDAN İLÂÇ ALIŞKANLIKLARI (*)

Prof. Dr. Nevzat GÜRELLİ

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

I. GİRİŞ. — II. UYUŞTURUCU MADDELERİN TANIMLANMASI. — III. UYUŞTURUCU MADDELERİN ÜRETİLMESİ, YAPILMASI VE DAĞITILMASI KONUSUNDAKİ HUKUKİ DÜZENLEMELER. — IV. — UYUŞTURUCU MADDELERLE İLGİLİ SUÇLAR. — V. UYUŞTURUCU MADDE MÜPTELÂLARI HAKKINDA UYGULANACAK TEDBİRLER

I — Hukuk düzeni, alışkanlık yapan ilâçların vücut vereceği sosyal problemleri çözerken, müeyyideye bağladığı bu ilâçları «uyuşturucu madde» terimi ile ifade etmiştir. Uyuşturucu maddelerin ortaya koyduğu sorunların çok yönlü oldukları ve bu nedenle çeşitli yönlerden incelenmeleri gerektiği hususunda tereddüt edilemez. Biz uyuşturucu maddeler konusunu hukukî yönden ele almaya çalışacağız. Ancak, tebliğin sunulması için ayrılan sınırlı zaman içerisinde uyuşturucu maddelere ilişkin bütün hukukî sorunların, değil incelenmesinin, gözden geçirilmesinin bile mümkün olamayacağı da ortadadır. Bu itibarla, değineceğimiz sorunları önceden tesbit etmekte fayda buluyoruz.

Her şeyden önce, hukuk düzeninin, hangi maddeleri uyuşturucu madde olarak kabul ettiğini görmemiz gerekecektir. Başka bir deyimle, uyuşturucu maddenin hukukî tanımlamasını yapmak lâzımdır.

(*) 14 Kasım 1974 tarihli «Türkiye Akıl Sağlığı Derneği Bilimsel Kongresi» ne sunulan rapor.

Uyuşturucu maddelerin sadece meşrû tıbbî amaçlarla kullanılmasını sağlamak için de bunların üretilmesi ve dağıtılması konusunda bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler hakkında da bir fikir sahibi olmamız şarttır.

Uyuşturucu maddelerin zararlarını önlemek için kanunlarımız bazı yasaklar getirmiş ve bu yasaklara aykırı hareket edenlere bazı cezalar öngörmüştür. Tek kelime ile uyuşturucu maddelere ilişkin suç ve cezaları ana hatları ile incelemek lâzımgelecektir.

Uyuşturucu maddelerin esiri haline gelenlerin cezalandırılmaları mı yoksa tedavi edilmeleri mi gerektiği hususu da ayrı bir sorun teşkil eder.

Uyuşturucu maddelerle ilgili olarak sıraladığımız bu sorunları teker teker ele almak suretile tebliğimizi tamamlamaya çalışacağız.

II — *Uyuşturucu maddelerin tanımlanması*: Bir maddeler grubunun tanımlanması veya belirlenmesi için, bilindiği üzere, başlıca iki yol vardır: biri, bunları teker teker saymak diğeri ise bunların ortak karakteristiklerini nazara alarak, bütün bu maddeleri içerisine alabilecek bir kriter tarifi vermektir.

1941 yılında yapılan tadilden önce Türk Ceza Kanunu ve uyuşturucu maddelerin üretiliminin, imâlinin ve dağıtımının düzenlenmesine dair hükümler ihtiva eden Toprak Mahsulleri Ofisi Kanunu ve diğer kanunlar uyuşturucu maddeleri saymak metodunu seçmişlerdir. Uyuşturucu maddeler konusunda yapılan milletlerarası andlaşmalarda da uyuşturucu maddeleri teker teker saymak metodunun kabul edildiğini görmekteyiz.

Sözügeçen 1941 tâdilinden sonra Ceza kanunumuz bütün uyuşturucu maddeleri «Uyuşturucu madde» tabiriyle ifade etmiş, bunların neler olduğunu belirtmemiştir.

Her hukuk kuralı düzenlediği alanda geçerli olduğuna göre, uyuşturucu maddelerin üretilmesi, imâli ve dağıtımı veya milletlerarası mübadele konularında kabul edilen sayım metodunu olduğu gibi Ceza Kanunundaki uyuşturucu maddelerle ilgili suçlara aktarmamız mümkün değildir. Çünkü, kanun koyucu Ceza Kanununu tâdil ederken bu metoddan yani sayım metodundan açıkça vazgeçtiği gibi diğer kanunlarda sayılan uyuşturucu maddeler Ceza Ka-

nunu bakımından yeterli de olmıyabilir. Zira, meselâ Toprak Mahsulleri Ofisi kanununda afyon yetiştirilmesi ve afyon ticareti düzenlendiği için sentetik olarak imâl edilen uyuşturucu maddelere temas edilmemiştir. Bu bakımdan, hukukî yönden uyuşturucu maddeler konusunda en fazla önem arzeden Ceza Kanunu hükümleri açısından uyuşturucu maddelerin neler olduğunu belirlemek ve tanımlamak ihtiyacı kendisini şiddetle hissettirmektedir.

1926 yılında kabul edilen Türk Ceza Kanunu uyuşturucu maddeleri 403. maddesinde şöyle saymakta idi: «tıbbî afyon ve afyon hülâsası morfin ve emlâhı ve diasetilmorfin ve bunların emlâhı ve kodeinden maada afyon şibihkaleviyatı ve bunların emlâh ve müştekatı ve kokain emlâh ve müştekatı ve esrar ve müstahzeratı».

1933 yılında 2275 sayılı kanunla yapılan değişiklik sonucunda uyuşturucu madde listesi şu hale gelmişti: «esrar, müstahzar afyon ve tıbbî afyon ile müstahzarlarının ve morfin ve bütün milhlerinin ve morfinin uzvî hamızlarla veya küül cezriyle birleşmesinden hâsıl olan bütün eserlerinin ve bunların milhlerinin ve koka yaprağı, ham kokain ve kokain ekgonin ve tropokokain ile bütün milhlerinin ve yüzde 0.20 gramdan fazla morfin ve milhlerinin ve yüzde 0.10 gramdan fazla kokain milhlerini muhtevi bütün müstahzarları ve ödokal, dikodit, dilodit asedikon ve bunların terkibi kimyevisinde bulunan maddelerle bu maddeler mahiyetinde olduğu İcrâ Vekilleri Hey'etince tayin ve ilân olunacak maddeler ve bütün müstahzarları».

1941 yılında 4055 sayılı kanunla 403. madde tekrar değiştirilmiş ve uyuşturucu maddelerin sayımından vazgeçilerek bu maddeleri göstermek için sadece «uyuşturucu maddeler» denilmiş ve bir tarif de verilmemiştir. Yapılan bu değişikliğin gerekçesi olarak, kanunun hazırlanmasına ilişkin Adliye Encümeni Mazbatasında şu satırları okumaktayız: «Bu vesile ile kanunun metninde uyuşturucu maddelerin sayılması ne dereceye kadar muvafık olduğu uzun münaakaşayı mucip olmuş ve müzakere sırasında Adliye Vekili her ne kadar teklif lâyihasında, mer'î kanunda olduğu gibi uyuşturucu maddeler kanun metninde sayılmış ve tasrih edilmiş olmakla beraber, bu tadattan sarf-ı nazar edilerek (uyuşturucu madde) diye bir cümlenin yazılmasıyla iktifa edilmesinin muvafık olacağını beyan etmiş ve Encümen de bu tâbirin maksadı temine kâfi olacağına ve çünkü mahkemelerce tereddüt hâsıl olan hususlarda ehlihibreye

işin havale edilerek fennî mütalâa alınmakta olduğuna ve bu işler çok defa Adli Tıp Müessesesine sevkedilerek mes'elenin mahiyetinin tamik edildiği görülmesine binaen, kimyevî terkipleri gösterilmek suretile maddede uzun boylu uyuşturucu maddelerin sayılmasında her bakımdan daha fazla bir faide memul bulunmadığı cihetle, (uyuşturucu maddeler) tâbirinin yazılması ile maddenin kabulüne ekseriyetle karar verilmiştir.

Bu arada, mer'î maddede yazılı bulunan İcrâ Vekilleri Hey'etinin, kanunun metninde yazılı olanlardan başka, icad edilecek uyuşturucu maddelerin ilânına ait olan hükmün ipkası hususunda serdedilen mütalâa da tezekkür edilmiş. neticede gerek mevcut ve tanınmış ve gerekse yeni icat ve imâl olunmuş herhangi bir uyuşturucu maddenin ilân suretile herkesce bilinmesi zahiren lüzumlu ve faideli sayılabilirse de, men ve zecredilmek istenen husus mutlak olarak uyuşturucu madde olduğundan, bunu yapan, satan ve kullananlar, tesirlerini bilerek yaptıklarına göre, uyuşturucu halin mevcut olup olmadığını her vasıta ile araştırmak mahkemelerin kanunî salâhiyetleri cümlesinden olduğundan, maddenin metninde ilân hakkında bir hükmün bulunmasına lüzum görülmemiştir».

Adliye Encümeni Mazbatasında yeralan satırlardan anladığımızıza göre, kanun koyucu, Ceza Kanunu bakımından, uyuşturucu maddelerin niteliğini tayin hususunu mahkemelere bırakmış ve bu konunun bilirkişilerce çözülmesi mümkün bir mes'ele teşkil ettiği görüşünü kabul etmiştir. Bundan başka, bir maddenin uyuşturucu madde sayılabilmesi için o maddede uyuşturucu halin mevcut olmasını yeterli saymıştır. Kanun koyucunun bu görüşü ilk bakışta rasyonel ve sistematik bir düzenlemeye elverişli gibi gözükebilir ise de, mes'eleye daha yakından bakıldığı takdirde, sorunu çözmeye yeterli olmadığı anlaşılır. Gerçekten, bir maddenin uyuşturucu madde niteliğinde olup olmadığını tayin ederken bilirkişinin de üzerinde ittifak edilmiş bir kıstasa muhtaç bulunduğu bir gerçektir. Bilirkişi sözkonusu maddenin sadece farmakolojik etkilerini nazara aldığı takdirde, yani uyuşturucu etki hâsıl edebilip etmediğine baktığı takdirde, cezaî bakımdan uyuşturucu madde sayılmak istenmeyen bir çok maddelerin de uyuşturucu madde olduğuna karar vermek zorunda kalacaktır. Bunların en klâsik örneğini alkol teşkil eder. Uyuşturucu maddelerin öngörülen şartlar dışında bulundurulmasının, kullanılmasının, yapılmasının ve satılmasının suç haline getirilmesinin sebebi, sadece onların uyuşturucu etki yap-

ması değil, bu etkileri yanında bağımlılık hâsıl ederek kişilere biyolojik ve psikolojik zararlar vermesi ve bu yolla ciddi sosyal problemlere sebep olmasıdır. Saydığımız bu hallerin de aynı zamanda muhakkak olması, her zaman bu ciddi tehlike ve zararları meydana getirmeye elverişli olması da şarttır. Uyuşturucu etki hasıl eden her maddenin aynı zamanda saydığımız tehlike ve zararları hasıl edip etmiyeceği konusunda oybirliğine varmak her zaman mümkün değildir. Meselâ, esrarın iptilâ hasıl edip etmediği, ciddi bir şekilde sosyal tehlike ve zararlara sebep olup olamayacağı hususunda yapılmakta olan tartışmalar hepimizce bilinmektedir. Bir maddenin sözügeçen zararlı niteliklere sahip olup olmadığı konusundaki tereddütleri bertaraf etmek için yetkili bir organın (kanun koyucunun) bu konuda kesin ve bağlayıcı bir karar vermesi lâzımgeldiği hususunda tereddüt edilmemek gerekir, inancındayız.

Kanunun gösterdiği sınırlar dışında uyuşturucu maddeleri bulundurmamak, kullanmak, imâl etmek ve satmak suç teşkil ettiğine göre, suçların kanunîliği prensipi gereğince bunların nelerden ibaret olduğunun vatandaşlar tarafından açıkça bilinmesine imkân sağlamak hukukî bir zorunluk teşkil eder.

Bu söylediklerimize karşı da, zamanımızda hergün icat ve imâl edilen çeşitli sentetik uyuşturucu maddelerin varlığı düşünülürse, daha önceden sayılmamış ve belirlenmemiş birçok uyuşturucu madde müeyyidesiz kalabilir, denebilir. Bu düşüncede bir gerçek payı varsa da, aşağı yukarı her sosyal sorunun çözümünde bu kabil durumlarla karşılaşmak zorunlu bulunmaktadır. Daimî değişiklik arzeden ve belki de sadece değişimlerden ibaret olan ferdî ve toplumsal hayat olaylarını bütün ayrıntıları ve modaliteleri ile önceden eksiksiz bir biçimde kestirmek imkânına henüz kavuşmuş değiliz. Bu gibi hallerde yapılacak şey karşılaşan toplumsal çıkarlar arasında bir denge kurmaya çalışmak ve gerektiğinde daha büyük zararı önlemek için daha hafifini göze almaktır. Nitekim Tıpta da bu gibi durumlarla karşılaşmakta hastanın hayatını kurtarmak için ona zarar verebilecek haller göze alınmakta, hatta bazen iki hayat arasında bir seçim yapılmakta annenin hayatı yeni doğacak çocuğun hayatına tercih edilmektedir. Hukukta da aynı yol tutulmakta, daha büyük bir toplumsal çıkar daha önemsiz toplumsal çıkarlara tercih edilmekte veya tercih edilmek zorunda kalınmaktadır. Komumuzda da aynı durumu görmekteyiz. Önceden belirlenmemiş, yeni icat edilmiş bir uyuşturucu maddenin kısa süre müeyyidesiz

kalması daha ağır adaletsizlik ve huzursuzluklara tercih edilmelidir.

Demek oluyor ki, Ceza Kanunumuzun hükümleri bakımından uyuşturucu maddelerin nelerden ibaret olduğu hususu mahkemelerin ve dolayısıyla bilirkişilerin takdirine bırakılmış bulunmaktadır. Ancak, uyuşturucu maddelerin kontrolü, gayrimeşrû olarak kullanılmalarına müncer olacak fiillerin cezalandırılmaları ve milletlerarası mübadelesinin kayıt ve şartlara bağlanmaları konularında Birleşmiş Milletler Teşkilâtının vücuda getirdiği Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesi (Single Convention on Narcotic Drugs, 1961) nin ihtiva ettiği listede yer alan maddeler, Türkiye de bu sözleşmeyi imza etmiş bulunduğuna göre, muhakkak uyuşturucu madde sayılmak lâzımgelsecektir. 14.2.1967 tarihinde katıldığımız bu sözleşme metni 12 Mayıs 1967 tarihli 12596 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmıştır. Sözügeçen listeye 13 Kasım 1970 ve 10 Mayıs 1972 tarihli Resmî Gazetelerde yayınlanan Bakanlar Kurulu kararları ile yeni maddeler eklenmiş bulunmaktadır.

Kanaatımızca, yukarıda adı geçen sözleşmede listesi yapılmış olan maddelerin iç hukukumuz bakımından da uyuşturucu madde sayılmaları gerekmekte ise de, bu liste iç hukukumuzu sınırlayıcı bir hüküm ifade etmez. Başka bir deyimle, Türk Ceza Kanunu hükümleri bakımından bu liste dışında kalan maddeleri de uyuşturucu madde saymak kaabildir ve bunu engelleyici bir hukuk kuralı yoktur. Bu nedenle, Dönmezer'in uyuşturucu maddelerin Ceza hukukumuz bakımından 1961 Tek Sözleşmesinde sayılan maddelerden ibaret olduğu yolundaki mütalâasına katılamıyoruz.

Eskiden beri uyuşturucu madde niteliğinde tereddüt edilmeyen afyon, morfin, eroin ve türevleri ile kokain ve türevleri ve esrar dışında kalan ve 1961 Tek Sözleşmesinde bulunmayan bir maddenin uyuşturucu madde niteliğinde olup olmadığına karar verirken bilirkişilerin ve mahkemelerin, kanun koyucunun uyuşturucu maddelerle ilgili fiilleri suç haline getirip cezalandırırken gözönünde bulundurduğu tehlike ve zararların, inceleme konusu madde hakkında da varit olup olmadığına bakmaları gerekir. Aksi takdirde, daha önce de ifade etmeye çalıştığımız gibi, bir maddenin sadece uyuşturucu etkiye sahip olması onun uyuşturucu madde sayılmasını ve sonuçta çok ağır müeyyidelerin uygulanmasını gerektirir ki bu da kanun koyucunun kanunu yaparken güttüğü amaca (ratio legis) uygun düşmez.

III — *Uyuşturucu maddelerin üretilmesi, yapılması ve dağıtılması konusundaki hukukî düzenlemeler*: Uyuşturucu madde dediğimiz maddelerin insanlık için felâket doğuran nitelikleri yanında acı giderici ve şifa verici birer ilâç teşkil ettikleri de malûmdur. Bu maddelerin, sadece tıbbî amaçlar için kullanılmasını sağlamak ve kötüye kullanılmalarını önlemek için bunların üretim, imâl ve dağıtımını kontrol altında tutmak lüzumu kendiliğinden ortaya çıkar. Söz konusu kontrolün, kendisinden beklenen yararı sağlıyabilmesi için, hem millî hem de milletlerarası düzeyde yapılması şarttır.

Uyuşturucu maddelerin meşrû veya gayrimeşrû ticareti büyük kazançlar sağlar. O kadar ki, İngiltere daha sonra Fransa, afyonun serbestçe ithalinin ve memleket içerisinde serbestçe satılmasının devamını sağlamak için 19. yüzyılda Çin'e karşı üç defa savaş açmış ve bu savaşlardan galip çıkarak, bu yoldaki isteklerini dikte eden andlaşmaları Çin'e zorla kabul ettirmişlerdir. Fakat afyon iptilâsı Çin'den ve özellikle Amerika'nın işgal ettiği Filipinlerden Amerika'ya sıçramaya başlayınca, 20. yüzyılın başında Amerikanın önyak olduğu, uyuşturucu madde ticaretinin milletlerarası düzeyde kontrol altına alınması amacını güden andlaşmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu andlaşmaların en gelişmiş ve sonuncusu Türkiye'nin de katıldığı yukarıda adı geçen 1961 Tek Sözleşmesidir.

Memleketimizde, sözünü ettiğimiz kontrolü sağlayan ve düzenleyen başlıca iki kanun mevcuttur. Biri, 1933 tarihli ve 2313 sayılı (Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun) diğeri ise, 1938 tarihli ve 3491 sayılı (Toprak Mahsulleri Ofisi Kanunu)dur.

Bu kanunlardaki hükümler, uyuşturucu madde imâline yarıyan nebatların ekimini, mahsullerinin satışını, ihracını, bunlardan uyuşturucu madde yapılmasını, bu gibi maddelerin ithalini, satışını türlü kayıtlara tâbi tutmakta, bu kayıtlara riayet etmeyenler hakkında cezalar tayin etmekte ve topyekûn olarak uyuşturucu maddeleri Devletin tekeline vermektedir.

Şimdi, uyuşturucu maddelerin üretim, imâl ve dağıtımını düzenleyen hükümlerden en önemlilerini gözden geçirelim. 2313 sayılı Kanun 1. maddesinde uyuşturucu maddeleri saymış ve bunların ithal, ihraç ve memleket içerisindeki satışının Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının kontrolüne tâbi olduğunu belirtmiştir. 19. maddede ise aynen şu hükmü görmekteyiz: «Birinci maddede isimleri ya-

zılı uyuşturucu maddeler haricinde olup ilmî tetkikat neticesinde mazarrat tebeyyün eden ve toksikomani tevlid eyliyen diğer zehirlerin dahi bu kanun hükümlerine tâbi olacağı İcrâ Vekilleri Hey'eti kararı ile Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâleti tarafından tayin ve ilân olunur».

Aynı Kanununun 3. maddesi, esrar yapmaya yarıyan hint kenevirinin ekilmesini, her ne şekilde olursa olsun esrarın hazırlanmasını, ithal, ihraç ve satışını yasaklamıştır. 23. madde ise, hint keneviri ekenlere bir aydan altı aya kadar hapis cezası tayin etmiştir.

2313 sayılı Kanununun 15. maddesine göre, «uyuşturucu maddelerin memleket dahilinde perakende ve reçete mukabilinde olarak satışı münhasıran eczacılar tarafından ve Eczahaneler Kanununa tevfikân açılmış eczahanelerde yapılır. Ecza ticarethaneleri yalnız eczahanelere ve resmî müesseselere ve laboratuarlara toptan satış yaparlar.». 24. maddede ise, uyuşturucu maddeleri 15. maddede yazılı olanlardan başkalarına satan ecza ticarethaneleri sahip ve mes'ul müdürleri ile tabip reçetesi olmadan satan eczahane sahip ve mes'ul müdürlerinin Türk Ceza Kanununun 403 ve 406. maddelerine göre cezalandırılacakları yazılıdır.

18. madde, Ecza Ticarethaneleri sahip ve mes'ul müdürleri ile Eczahane sahip ve mes'ul müdürlerine, uyuşturucu maddelerin nereden ne miktar alındığını, nereye ne miktar ve hangi tarihte verildiğini gösteren defter tutmak mecburiyetini yüklemekte ve bu mecburiyete riayet etmiyenler hakkındaki müeyyideler 25 ve 26. maddelerde gösterilmektedir.

3491 sayılı Toprak Mahsulleri Ofisi Kanununun 6. maddesi, 2313 sayılı Kanununun 1. maddesine paralel olarak uyuşturucu maddeleri saydıktan sonra, bunların imâl, ithal ve ihracı ve ham afyonun memleket içindeki ticareti Devlet inhisarı altındadır, demektir. Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre, kullanılmasından mazarrat hâsıl olduğu ve toksikomani yaptığı fennî surette tesbit edilen diğer tabii ve sentetik maddeler de Bakanlar Kurulu kararı ile bu tekel konusuna sokulabilir.

Aynı Kanununun 18. maddesi şu hükmü ihtiva etmektedir: «Haşhaş ekilecek ve ham afyon üretilecek yerler, her yıl tarımsal ve ekonomik gereklere, ihracat imkânlarına ve stok durumuna göre Sanayi ve Ticaret ve Tarım Bakanlıklarınca birlikte teklif ve Ba-

kanlar Kurulunca tesbit edilir». Hepimizin bildiği gibi, Amerika Birleşik Devletlerinin telkin ve teklifi üzerine 1971 yılında çıkarılan bir Bakanlar Kurulu kararı ile (29.6.1971 tarih ve 7/2654 sayılıdır ve 30.6.1971 tarihli Resmî Gazetede yayınlanmıştır) 1972 yılından itibaren afyon ekimi Türkiye'nin her yerinde yasaklanmıştır. Bu defa 1.7.1974 tarihli Resmî Gazetede yayınlanmış olan 7/8522 sayılı ve 1.7.1974 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile yedi ilde haşhaş ekimine izin verilmiştir.

Uyuşturucu maddelerin memleket içerisindeki idarî kontrolünün en esaslı noktalarına değinmiş bulunuyoruz. Ancak şurasını hemen belirtelim ki, sözügeçen kontrole ilişkin hükümler kanun kitaplarında kaldığı sürece bunlardan bir yarar beklemek safdillik olur. Bu hükümleri uygulayacak idarî ve yargılama makamlarının görevlerini gereği gibi yapmaları ve Devletin de bu görevlerin yerine getirilmeleri imkânlarını sağlaması halindedir ki beklenen sonucu almak kaabil olur.

IV — *Uyuşturucu maddelerle ilgili suçlar*: Uyuşturucu maddelerin hasıl ettiği bağımlılığın sebep olduğu kişisel ve toplumsal zararların ciddiyet ve vehametini belirtmeyi lüzumsuz sayıyoruz. Bu toplumsal dertle savaşmak için elimizde mevcut araçlardan bir tanesi de ceza tehdidi ile insanların davranışlarını değiştirmek, ceza korkusu ile onların zararlı hareketlerden çekinecekleri umududur. İnsan davranışı üzerinde cezanın etkisi sanıldığı ve umulduğu kadar olmasa bile, elimizde bizi cezalandırma çaresine muhtaç kılmıyan başka bir çare bulunmadığından, şifa verici etkisi az da olsa kullanılan bir ilâç gibi, cezayı da halâ kullanmaya mecbur bir haldeyiz.

Dünyanın her yerinde olduğu gibi bizde de kanunkoyucu uyuşturucu maddelerin sebep olduğu toplumsal sorunları çözmek için, uyuşturucu maddelerin tıbbî amaçlar dışında kullanılması ile ilgili her hali suç saymış ve ağır cezalarla karşılaşmıştır. 1953 yılında 6123 sayılı kanunla Ceza Kanununda yapılan değişiklikler sonucunda bu cezalar büsbütün arttırılmış bazı durumlarda müebbed ağır hapis ve ölüm cezaları dahi öngörülmüştür.

Memleketimizde uyuşturucu maddeler sorununun ağırlık derecesini ve cezaların arttırılmasının bu konudaki suçların işlenmesine ne derecede engel olduğunu veya olmadığını sağlıklı bir biçimde

ölçmeye yarıyacak verilerden ve güvenilir rakamlardan mahrum bulunmaktayız. Zaten ne kadar güvenilir rakkama sahip olunursa olunsun bu gibi tamamının bilinip duyulmasına imkân olmıyan suç türlerinde daima siyah rakkamların rolü büyük olacak ve sahih bir sonuca varılamıyacaktır. Bununla beraber, güvenilir rakkamlar bize bir tahmin yapmak imkânını verecek ve sorunun vüs'atı hakkında bir fikir sahibi olmamıza yardımcı olacaktır. Bugün için yetinmek zorunda kaldığımız sathî müşahede ve intibalarımıza göre, diğer batı ülkeleriyle karşılaştırdığımız zaman memleketimizde ağır bir uyuşturucu madde sorunu mevcut olmadığı sonucuna varmaktayız. Böyle bir intiba veya inanç bizi hiçbir zaman bu konuda gevşekliğe sevketmemelidir. Bilinen örneklerden öğrendiğimize göre, bir toplum sanayileştikçe, daha kompleks bir yapıya sahip oldukça o toplumun gidişine ayak uyduramıyanların sayısı artacak ve uyuşturucu madde sorunu er veya geç ağırlık kazanacaktır. Bu itibarla, şimdiden alınacak her önleyici tedbir ilerisi için de büyük bir kazanç sayılmalıdır. Şimdi anahatlarını açıklamaya çalışacağımız cezaî hükümlerimizi bu açıdan değerlendirmek gerekir. Ceza kanunumuzda yeralan hükümlerin önemli bir kısmı da milletlerarası andlaşmalara uymak gereğinden doğmuştur.

Ceza kanunundaki uyuşturucu maddelere ilişkin hükümler, (Âmmenin Selâmeti Aleyhinde Cürümler) başlığını taşıyan yedinci babın (Umumun Sihatine, Yenecek ve İçilecek Şeylere Müteallik Cürümler) başlıklı üçüncü fasılda bulunmaktadır. Uyuşturucu maddelerin gayrimeşrû olarak kullanılmasında, başlıca iki kategori fiil mevcuttur. Biri, uyuşturucu maddenin tedariki diğeri kullanılması ile ilgili bulunmaktadır. Her bir kategori içerisinde bulunan fiiller de ağırlık derecelerine göre ayrı guruplara ayrılmış ve ağırlıkları ile mütenasip olarak cezalandırılmıştır.

1. *Tedarik suçları:* Uyuşturucu maddelere ilişkin suçların çoğunluğu bu kategoriye dahildir. Tedarikin kaynağını teşkil etmek, tedarik edilen uyuşturucu maddenin belli uyuşturucu maddelerden biri olması, tedarik için teşekkül kurmak suretiyle fiili işlemek, tedariki meslek haline getirmek, toplu olarak uyuşturucu madde tedarik etmek, tedarik işinde küçükleri kullanmak, meslek ve görevlerini kötüye kullanmak suretile bu fi'illeri ika etmek, bu kategori suçlar için suça ağırlık kazandıran haller olarak kabul edilmiştir.

A — Uyuşturucu maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak İMÂL, İTHÂL veya İHRAÇ etmek veya bu fiillere teşebbüs etmek sürgün ve para cezaları dışında on seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasını gerektiren bir suç sayılmıştır (m. 403/1).

İmâl, ithal veya ihraç edilmek istenen uyuşturucu madde eroin, kokain, morfin veya esrar ise suçun cezası müebbed ağır hapistir (m. 403/2). 23.4.1964 tarihli Resmî Gazetede yayınlanmış olan E. 1963/2, K. 1964/2 sayılı ve 13.1.1964 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararına göre baz morfin Ceza Kanununun uygulanmasında morfin sayılmaz ve cezanın ağırlaştırılmasına sebep olmaz.

B — Uyuşturucu maddeleri memleket içinde ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak SATMAK veya SATIŞA ARZETMEK veya SATIN ALMAK veya yanında yahut başka bir yerde BULUNDURMAK veya bu maddeleri parasız DEVRETMEK veya bu suretle DEVRALMAK veya sevk ve NAKLETMEK veya bunların alınıp satılmasına veya devrine veya her ne suretle olursa olsun tedarikine VASITA OLMAK suç sayılmış ve sürgün ve ağır para cezaları yanında beş seneden az olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılmıştır (m. 403/3).

Yukarıda sözügeçen fiillere konu teşkil eden uyuşturucu maddeler eroin, kokain, morfin veya esrar ise cezalar ağırlaştırılır ve bu arada ağır hapis cezasının asgarî haddi on seneye çıkarılır (m. 403/4).

C — Yukarıdaki paragraflarda saydığımız suçları işlemek üzere TEŞEKKÜL VÜCUDA GETİRMEK bağımsız bir suç sayılmış, bu teşekkülleri idare edenlere ve bu teşekküllere dahil olanlara beş seneden az olmamak üzere ağır hapis cezası tayin edilmiştir. Teşekkülün varolması için iki veya daha ziyade kimsenin bu suçları işlemek üzere anlaşmış olmalarını kanun yeterli saymıştır. Şayet teşekkülü idare edenlerden veya teşekküle dahil olanlardan biri tarafından sözügeçen suçlardan biri işlenirse cezalar bir kat arttırılarak verilir. İşlenen suç eroin, kokain, morfin veya esrar imâli, ithâli veya ihracına ilişkin ise verilecek ceza ölüm cezasıdır (m. 403/5).

Ç — İlk iki paragrafta belirttiğimiz suçları, bu fiilleri MESLEK, SANAT ve MAİŞET VASITASI HALİNE GETİRENLER ile aralarında anlaşma ve irtibat olmaksızın iki veya daha ziyade kimse

TOPLU OLARAK, işlerse cezalar yarı nisbetinde arttırılır ve işlenen suç eroin, kokain, esrar veya morfin imâline, ithaline veya ihracına ilişkin ise ölüm cezası verilir (m. 403/6).

D — Yine yukarıda sayılan suçları işletmek için onsekiz yaşını doldurmayan küçükleri veya ceza ehliyeti bulunmayan kimseleri kullananlar hakkında asıl fail için verilecek ceza altıda bir arttırılarak tertip olunur. İşletilen suç, eroin, kokain, esrar veya morfin imâline, ithaline veya ihracına ait ise, bu suçları işletmekte küçükleri veya ceza ehliyeti bulunmayanları kullananlara ölüm cezası verilir (403/7).

E — Yukarıda saymış olduğumuz suçları işleyenler, tabip, veteriner, kimyager, eczacı, diş tabibi, dişçi, ecza ticarethanesi sahibi, mes'ul müdürü, sivil ve askerî sağlık memurları, ebe, hemşire veya hasta bakıcı ise müebbed ağır hapis cezası ölüm cezasına çevrilir ve muvakkat ağır hapis, ağır para cezası ve sürgün cezaları üçte birden yarıya kadar arttırılır ve müebbeden memuriyet veya meslekten mahrumiyet cezası da verilir (m. 406).

F — Ceza kanunumuzun 404. maddesine göre, bir veya daha fazla kimseleri celbederek uyuşturucu maddelerin kullanılmasını kolaylaştırmak ve uyuşturucu maddeleri onsekiz yaşından küçük olanlara veya görünür şekilde aklen malûl olanlara veya uyuşturucu madde müptelâlarına vermek de birer ağırlatıcı sebep teşkil eder ve cezaların altıda bir arttırılmasını gerektirir.

G — Şimdiye kadar saymış olduğumuz suçlar her nevi nakil vasıtalarında veya umuma açık yerlerde bunların sahip ve müstahdemleri veya memuriyet vazife ve nüfuzunu suistimal suretile memur ve müstahdemler tarafından işlenirse müebbed ağır hapis cezası ölüm cezasına çevrilir ve muvakkat ağır hapis, ağır para cezası ve sürgün cezaları bir misli arttırılır, ayrıca müebbeden memuriyetten mahrumiyet veya meslek ve sanatın icrasının tatili cezasına da hükmolunur (m. 406/2).

2. *Kullanma suçları:* Bu suç kategorisi tedarik kategorisine nazaran daha basittir. Burada sözkonusu olan fiiller uyuşturucu maddeleri kullanmak ve bu maksatla yanında bulundurmandır. Tabiatı ile, fiilin suç teşkil etmesi için kullanmanın ve bulundurmanın hukuka aykırı olması ve bilerek yapılması şarttır. Bir hastalık ne-

deniyle hekim reçetesiyle alınan uyuşturucu maddenin kullanılması ve bulundurulması suç teşkil etmez.

Uyuşturucu maddelerin kullanılması ve bulundurulması suçları için kanun üç seneden beş seneye kadar hapis ve 100 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezası tayin etmiştir. Mükerrirler hakkında hapis ve para cezasından başka istihsal mıntıkları dışında ve polis teşkilâtı bulunan ilçe merkezlerinden birinde infaz edilmek ve bu süre içinde emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmak ve bir seneden aşağı olmamak üzere sürgün cezası da verilir (m. 404/2).

Uyuşturucu maddeleri sahte reçete ile almak ta bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve 100 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezasını gerektiren bir suç teşkil eder (m. 405).

V — *Uyuşturucu madde müptelâları hakkında uygulanacak tedbirler*: Toksikomanların cezaî ehliyet derecelerinin tayini ceza hukuku bakımından çözümlenmesi gereken bir mesele teşkil eder. Bu konuda iki hali ayırmak gerekir. Birinci hal, uyuşturucu maddenin tesiri altında olduğu için şuuruna ve harekât serbestisine sahip olmayan bir kimsenin o halde iken suç işlediği takdirde cezaî ehliyetinin varolup olmadığıdır. İkinci hal ise, uyuşturucu madde müptelâsı haline gelmiş bir kişinin genellikle cezaî ehliyetinin varolup olmadığıdır.

Birinci haldeki mes'eleyi Ceza Kanunumuzun 48. maddesi çözmüş bulunmaktadır. Bu maddeye göre, isteyerek kullandığı uyuşturucu maddenin etkisiyle suç işliyen kimsenin cezaî ehliyeti tamdır. Başka bir deyimle, bu hal onun cezaî sorumluluğunu azaltmaz. Ancak, bir kimse uyuşturucu maddeyi bilmeden almış veya tıbbî bir zaruretle kullanmış ise, şuur ve harekât serbestisine sahip olma derecesine göre tam veya kısmî akıl hastalarının durumunda sayılacaktır.

İkinci hale gelince, uyuşturucu madde iptilâsı, toksikomani bir akıl hastalığı sayılması gerektiğine göre, bir toksikoman suç işlediği zaman 46 veya 47. maddedeki şartlar varsa cezaî ehliyeti bu maddelere göre tayin edilmek lâzımgelir. Aksi halde, bir kimsenin sırf toksikoman olması onun cezaî ehliyetini otomatikman eksiltmez veya ortadan kaldırmaz. Bununla beraber, uyuşturucu madde müptelâsının işlediği suç uyuşturucu madde kullanmak ise, bu suçu ne-

deniyle kendisine ceza verilmez, salahlı tıbben tebeyyün edinceye kadar hastahannede muhafaza ve tedavisine hükmolunur. Bu gibi kimseler tedavi edildikten sonra altı aydan bir seneye kadar emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulur (m. 404).

REFERANSLAR :

- ÇAĞLAR, Hüseyin : *Uyuşturucu Madde Olarak Afyon Üzerinde Yapılan Kaçakçılıkla Mücadele Mevzuatımızdaki Boşluklar; (İdare Dergisi, sayı 254-255, sh. 11.)*.
- ÇAĞLAYAN, M. Muhtar : *Uyuşturucu Madde (Beyaz Zehir)ler Üzerinde bir İnceleme: (Türk İdare Dergisi, Sayı 297, sh. 13; sayı 298, sh. 41; sayı 299, sh. 3; sayı 300, sh. 3)*.
- DÖNMEZER, Sulhi : *Uyuşturucu Maddelerin Hukuk ve Kriminoloji ile İlgili Bazı Yönleri: (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, cilt XXXVI, sayı 1-4, sh. 1)*.
- EKEM, Faruk : *Türk Ceza Hukuku, cilt II, Hususî Hükmümler: Ankara, 1965.*
- ERSEVİN, İsmail : *Toksikomanların Mediko - Psiko - Sosyal Bakımdan Etüdü; Daktilo edilmiş metin, 1955, (İstanbul Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü Kütüphanesi No. CK/352)*.
- KAYIHAN, S. : *Afyon ve Diğer Uyuşturucu Maddeler; İstanbul, 1946.*
- SAKA, Reşat : *Uyuşturucu Maddeler; İstanbul, 1948.*
- SÖZER, Sabri : *Uyuşturucu Maddeler ve Problemleri, Ankara, 1956.*